

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ВІД НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ОТРУЙНИХ ЧИ СИЛЬНОДІЮЧИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ, ОБІГУ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ: СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО ТА СПЕЦІАЛЬНОГО СКЛАДІВ ЗЛОЧИНУ

Меркулова В. О.

Стаття присвячена проблемам легалізації доходів, отриманих від незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, обігу фальсифікованих лікарських засобів. В статті детально розглянуто співвідношення загального та спеціального складів злочину легалізації доходів, отриманих від незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. Автором ґрунтовно проведено аналіз стану легалізації доходів, отриманих від незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, обігу фальсифікованих лікарських засобів на основі статистичних даних, наведених прикладах щодо завданих збитків державі в результаті вчинення даного виду злочину. Також зроблено висновки щодо удосконалення норм чинного законодавства в частині предмету злочину та об'єктивної сторони легалізації доходів, отриманих від незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

Статья посвящена проблемам легализации доходов, полученных от незаконного оборота ядовитых или сильнодействующих лекарственных средств, обращения фальсифицированных лекарственных средств. В статье подробно рассмотрено соотношение общего и специального составов преступления легализации доходов, полученных от незаконного оборота ядовитых или сильнодействующих лекарственных средств. Автором основательно проведен анализ состояния легализации доходов, полученных от незаконного оборота ядовитых или сильнодействующих лекарственных средств, обращения фальсифицированных лекарственных средств на основе статистических данных, приведенных примерах по нанесенного ущерба государству в результате совершения данного вида преступления. Также сделаны выводы по совершенствованию норм действующего законодательства в части предмета преступления и объективной стороны легализации доходов, полученных от незаконного оборота ядовитых или сильнодействующих лекарственных средств.

The article is devoted to the problems of legalization of the proceeds received from the illegal circulation of poisonous or potent medicinal products, the circulation of counterfeit medicines. The article deals in detail with the ratio of the general and special components of crime to the legalization of proceeds from the illicit trafficking of poisonous or potent medicinal products. The author thoroughly analyzed the state of legalization of the proceeds received from the illicit circulation of poisonous or potent medicinal products, the circulation of counterfeit medicines on the basis of statistical data given in the examples of losses incurred by the state as a result of the commission of this type of crime. Conclusions were also made regarding the improvement of the norms

of the current legislation in relation to the subject of the crime and the objective side of the legalization of proceeds from the illicit trafficking of poisonous or potent medicinal products.

Corruption of controlling and law enforcement agencies, the lack of proper control at the state level for the manufacture and manufacture of medicinal products led to the falsification of this type of product in large quantities. Special significance should be given to appropriate predicate crimes in the case of legalization (laundering) of proceeds from their circulation, strengthening the severity of punishment for the use of funds from their implementation. The urgency of this problem is compounded by the fact that the modern pharmaceutical market is being replenished with rather intensive new drugs, from the implementation of which manufacturers and market operators are trying to get higher profits. Special studies indicate that the current production of medicinal products is carried out mainly at powerful official enterprises, which, when engaged in wholesale trade in medicines, have the opportunity to realize a fake through a chain of pharmacies, giving it a quality product.

Актуальність: До встановлення у 2011 р. кримінальної відповідальності за обіг фальсифікованих лікарських засобів (ФЛЗ), нелегальна продукція охоплювала і фальсифікат в тому числі. Корупція відповідних контролюючих та правоохоронних органів, відсутність належного контролю на державному рівні за виробництвом та виготовленням лікарських засобів (ЛЗ) обумовлювали той факт, що підроблення даного виду продукції набувало все більш масового та неконтрольованого характеру. Проте, на тлі існування багаточисельних чинників соціально-економічного та організаційного характеру, які обумовлювали такий стан у фармацевтичній сфері України, досить тривалий час не менш важливе місце посідали проблеми суто правового характеру, зокрема відсутність належної системи правових норм, які б могли перешкодити фальсифікації лікарських засобів.

Зважаючи на складність та багатогранність процесу контролю за незаконним обігом ЛЗ, не достатній рівень дієвості певних владно-організаційних заходів, вченими тривалий час обговорювалася проблема доцільності визначення кримінально-правових заходів запобігання обігу ФЛЗ. Проте з встановленням у 2011 р. кримінальної відповідальності за контрабанду фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305 КК), фальсифікацію лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів (ст. 321-1 КК) у доктрині кримінального права небезпідставно наголошується лише на частковому вирішенні даної проблеми, а отже необхідності подальшого удосконалення кримінального законодавства у зазначеній сфері. Постала проблема щодо недостатності визначених кримінально-правових заходів (суворості санкції) для

адекватного відтворення ступеня небезпечності даних видів злочину. (3, С. 349; 11, С. 27)

Постановка проблеми: Посилення запобіжного значення кримінального законодавства у зазначеній сфері, крім іншого, має відтворюватися не лише у криміналізації дій, пов'язаних із обігом фальсифікованих ЛЗ, але й передбачати більш сувору відповідальність за усі ті види злочинної поведінки, які мають відношення до фальсифікації лікарських засобів. Зокрема, має бути надане особливе значення відповідним предикатним злочинам у разі легалізації (відмивання) доходів, отриманих від їх обігу, посиленню суворості покарання за використання коштів від їх реалізації.

Виходячи з цієї позиції маємо розглянути як з теоретичної, так і правової точки зору питання щодо характеру узгодженості тих ознак (положень), в яких відтворюється співвідношення між загальною та спеціальною кримінально-правовими нормами, що містяться у ст. 209 КК «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» та 306 КК «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів», які, до того ж, є суміжними. Маємо визначитися із напрямками подальшого удосконалення змісту цих норм, як в частині характеристики предикатних злочинів, так і сутності та структурних складових об'єктивної сторони даних складів злочину.

Стан дослідження: Комплексний характер даної статті, зважаючи на важливість певних теоретичних та законодавчих аспектів, обумовлює і особливість аналізу стану дослідження розглядуваних питань. Нас цікавили як питання кримінально-правової характеристики відмивання (легалізації) доходів, отриманих злочинним шляхом, так і безпосередньо дослідження, які були присвячені особливим властивостям окремих видів лікарських засобів, зокрема фальсифікованих лікарських засобів.

З часів криміналізації в Україні дій, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, проблема визначення етапів даного процесу, їх змісту та співвідношення досить активно розглядалася в доктрині кримінального та кримінально-процесуального права (Л.І. Аркуша, І. Бергер, В.П. Головіна, Перепелица А.И. тощо). У 2007 р. О.Є. Користінін була підготовлена та опублікована монографія, присвячена теоретико-правовим засадам протидії та запобігання в Україні відмиванню коштів. В роботах зазначених вчених в більшості випадків, окрім проблем методики попередження, розкриття, розслідування легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, розглядаються питання щодо характеристики предикатних злочинів, проблеми становлення та тенденцій розвитку міжнародно-правового законодавства (стандартів) у сфері визначення дієвої системи соціально-економічних, організаційно-правових заходів запобігання відмиванню доходів отриманих злочинним шляхом. (1, С. 153; 2, С. 146; 7, С. 110, 111; 13, С. 21-23; 16, С. 150)

Загальні тенденції легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом внаслідок обігу фальсифікованої продукції, розглядаються у тезах, підготовлених колективом авторів (Данілюк О.В., Шаповалов В.В., Шаповалова В.О.) (8, С. 854) Одним із останніх наукових досліджень проблем удосконалення кримінального законодавства у сфері незаконного обігу лікарських засобів, обігу фальсифікованих лікарських засобів є кандидатське

дослідження І.А. Коваленка. (11, 12)

Результати дослідження зазначених вчених використані нами як такі, що безпосередньо (чи опосередковано) доводять доцільність та необхідність подальшого удосконалення кримінального законодавства у сфері захисту здоров'я та життя населення.

Основний зміст: Якщо дотримуватися загальновизнаних у доктрині кримінального права положень, що суміжними є ті злочинні діяння, склади злочинів яких містять схожі ознаки об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єктивної сторони та суб'єктів складів злочинів (навіть у різних комбінаціях), а методика їхнього розмежування має зводитися до визначення цих спільних ознак, їх конкретизації та порівняння з подальшим виведенням тих ознак, які, навпаки, відрізняють зміст та сутність розглядуваних складів злочину, - то маємо визнати, що склади злочинів, передбачені ст. 209 КК «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» та 306 КК «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів», співвідносяться як суміжні. (9, С. 112, 164-165)

Як вже зазначалося нами в одному із досліджень (14, С. 11-13) ці норми є спорідненими за сутністю суспільно небезпечної поведінки (об'єктивною стороною складу злочину). Оскільки і в першому і в другому випадках йдеться про подальше використання тих коштів, які отримані внаслідок вчинення незаконних, суспільно небезпечних дій, але визначаються відносно різні кримінально карані способи їх легалізації (відмивання).

За змістом ст. 209 КК об'єктивна сторона злочину полягає у наступних діях: вчиненні фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаним внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів; вчиненні дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких коштів або іншого майна, прав на такі кошти, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну форм (перетворення); набутті, володінні або використанні зазначених коштів та іншого майна.

Дещо по іншому сформульовано ознаку об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 306 КК. Кримінальній відповідальності підлягає особа, яка: розмістила кошти, здобуті від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин, у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах; використала ці кошти для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації; використала ці кошти для придбання обладнання для виробничих чи інших потреб; використала доходи для продовження незаконного обігу наркотичних засобів психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин, отруйних та сильнодіючих лікарських засобів.

Отже однією із альтернативних дій, визначених у ст. 209 КК, є вчинення фінансової операції чи правочину з коштами або іншим майном, одержаним внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів. Якщо розглядати фінансові операції, вчинення правочину як вид будь-якої угоди, на підставі якої можуть встановлюватися, змінюватися, припинятися цивільні права та

обов'язки фізичних та юридичних осіб, - то за змістом та сутністю ці дії можуть охоплювати і факти розміщення коштів у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах, використання їх для придбання різних об'єктів, різного обладнання, тощо. Важливим є те, що ці дії можуть мати фіктивний характер, а головне полягає у тому, що вони спрямовані на набуття злочинних доходів легального (законного) характеру.

Проте законодавець віднайшов за необхідне конкретизувати сферу використання коштів, здійснення певних правочинів у ст. 306 КК: окремо йдеться про розміщення коштів у банках, на підприємствах, в установах, організаціях та їх підрозділах; про використання коштів для придбання об'єктів, майна, що підлягають приватизації, обладнання для виробничих чи інших потреб. Отже редакція визначення даного виду суспільно небезпечного діяння у ст. 209 КК є більш узагальнюючого характеру.

До того ж, розглядувані норми не співпадають в частині переліку інших альтернативних дій, що стосуються доходів, отриманих злочинним шляхом, а відповідно тягнуть кримінальну відповідальність. Так у ст. 306 КК не передбачена кримінальна відповідальність за вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження коштів (іншого майна), отриманих від незаконного обігу наркотичних засобів психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин, отруйних та сильнодіючих лікарських засобів, прав на такі кошти, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну форм (перетворення); набуття, володіння або використання зазначених коштів та іншого майна. Отже виникає питання: «Чи має суд, у разі вчинення таких дій, встановлювати покарання за сукупністю злочинів, передбачених ст. 209 та ст. 306 КК?»

В кримінально-правовій доктрині по-різному визначаються етапи легалізації злочинних доходів («заплутування слідів», «маскування», «посадка», «інтеграція», «узаконоування» тощо). Проте дослідження збіглися у головному: відбувається інтеграція злочинних доходів у легальну економіку держави через банківську систему, завдяки придбання цінних паперів, рухомого та нерухомого майна, через вкладення інвестицій у підприємства. І завжди супутніми є дії, зміст яких полягає у приховуванні джерел походження коштів. До того ж, досить часто ці кошти використовуються для продовження злочинної діяльності.

Важливість криміналізації таких суспільно небезпечних дій, які спрямовані на приховання чи маскуванню незаконного походження коштів або іншого майна, прав на такі кошти, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну форм (визначені у ст. 209 КК, і не визначені у ст. 306 КК), - є безумовною. Маємо погодитися із точкою зору тих вчених, які наголошують на тому, що небезпечним є не стільки процес використання доходів, добутих злочинним шляхом, скільки укриття та приховування джерела злочинних доходів, з метою їх легального використання. Відповідно доводилася необхідність визначення в диспозиції норми спеціальної мети - прагнення до приховування та укриття реального джерела походження доходів та введення їх у легальний обіг, що мало позначитися на ознаках суб'єктивної сторони злочину, призвело б до більш чітких меж сфери дії статті 209 КК. (16, С. 150)

Порівняно із попередньою редакцією ст. 209 КК зазнала змін, в тому числі і в цій частині. Законодавець у

якості альтернативного суспільно небезпечного діяння визначив «вчинення дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення)». Тож в такій редакції законодавець опосередковано, не виокремлюючи конкретного словосполучення «з метою», посилив значення спрямування дій, які пов'язані із відмиванням злочинних доходів, а отже суб'єктивного усвідомлення винною особою сутності вчиненого. Такий підхід мав би спостерігатися і під час законодавчого визначення елементів об'єктивної сторони у ст. 306 КК.

З іншого боку, ст. 209 КК не визначає у якості кримінально караного діяння використання доходів (коштів, іншого майна) для продовження вчинення суспільно небезпечних протиправних діянь. Хоча загальною визначеною є той факт, що легалізація злочинних доходів є невід'ємною частиною будь-якого незаконного бізнесу, а прибуток, одержаний в результаті незаконної діяльності, складає життєву основу для злочинних організацій, з нього формуються фонди, з яких ця діяльність фінансується. (1, С. 152)

Отже співставлення та аналіз ознак об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 209 КК «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» та 306 КК «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів» доводять те, що ці норми є суміжними та співвідносяться як загальна та спеціальна. Якщо ж дотримуватися тієї позиції, що за характеристикою однакових ознак суміжні склади злочину переважно мають бути подібними, схожими у головних своїх складових елементах, то ці норми, якщо їх розглядати у співвідношенні загальної та спеціальної, не узгоджуються за переліком певних суспільно небезпечних діянь, які доцільно визначити як обов'язкові складові легалізації (відмивання) коштів, здобутих від певного виду злочинної діяльності. Як вже йшлося, схожість ознак у суміжних злочинах - це не обов'язкова тотожність за їх комбінацією. Проте в головній сутності та переліку альтернативних суспільно небезпечних діянь спеціальна норма має наслідувати загальну, що виключатиме кваліфікацію за двома розглядуваними статтями у разі вчинення діяння, яке не передбачене спеціальною нормою (на відміну від загальної).

В той же час склади злочинів, передбачені ст. 209 та ст. 306 КК співвідносяться між собою як загальний та спеціальний ще за однією підставою - характеристикою суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало відмиванню доходів (предикатного злочину).

Загальний характер змісту ст. 209 обумовлюється декількома чинниками: суспільна небезпека оцінюється по відношенню до всієї сфери господарської діяльності; не виокремлюється вид та характеристика суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало відмиванню доходів (предикатного злочину). З урахуванням змісту примітки до ст. 209 КК, предикатним може бути будь-яке суспільно-небезпечне діяння, за яке передбачене основне покарання у виді позбавлення волі або штраф понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Виокремлення ж ст. 306 КК справедливо обумовлено специфічністю та більш суттєвою небезпекою

предикатних злочинів. В даній статті конкретизується та посилюється значення як об'єкту посягання (здоров'я населення), так і специфічних властивостей предмету предикатного злочину. Йдеться про використання коштів, які були здобуті від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин, отруйних та сильнодіючих лікарських засобів. Особлива більш сувор оцінка законодавцем ступеню тяжкості діяння, передбаченого ст. 306 КК (порівняно із ст. 209 КК) відтворюється у відповідній санкції - суд може призначити покарання у вигляді позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років (за наявності кваліфікуючих ознак - до п'ятнадцяти років) з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна. В той час як максимальний термін позбавлення волі за ч. 1 ст. 209 КК - становить шість років.

Історично зміст статті 306 КК зазнав суттєвих змін щодо визначення характеру предикатного злочину. У попередній редакції йшлося лише про використання коштів, які були здобуті від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів. В подальшому перелік предикатних злочинів був розширений за рахунок незаконного обігу отруйних чи сильнодіючих речовин, отруйних та сильнодіючих лікарських засобів. В даний період постала проблема цей перелік доповнити фальсифікованими лікарськими засобами. Доцільність встановлення кримінальної відповідальності за факти використання коштів, здобутих від обігу фальсифікованих лікарських засобів обумовлюється різними соціально-економічними та правовими чинниками.

Свого часу, обгрунтовуючі доцільність криміналізації відмивання коштів у новому Кримінальному кодексі України (2001 р.), вчені посилялися на те, що небезпечність відмивання коштів полягає, насамперед, у тому, що ці дії пов'язані із уникненням від сплати податків. Наводилися наступні дані: 50 % економічної діяльності в Україні завершується відмиванням коштів; щорічно в Україні відмивається 4 млрд. доларів США, з яких, за підрахунками Державної податкової адміністрації, 90 % - це результат ухилення від податків. (2, С. 145) Проте, якщо раніше переважно йшлося про отримання злочинних доходів (як в усьому світі, так і в Україні) від торгівлі наркотиками, зброєю, людьми, то останнім часом все частіше лунають цифри, які свідчать про значні обсяги злочинних доходів від торгівлі фальсифікованими, контрафактними, незареєстрованими, неякісними лікарськими засобами (характер предикатного злочину. Існує точка зору, що усі фармкорпорації мають підприємства, які працюють у дві зміни. Проте під легальне оподаткування підпадає лише продукція однієї зміни, тож держава отримує лише 40-50 % податків з фармакологів. (4, С. 11)

До того ж, у міжнародно-правових актах відтворюється не лише факт необхідності встановлення кримінальної відповідальності за відмивання злочинних доходів, але й тенденції поступової конкретизації характеру предикатних злочинів. Якщо спочатку основна увага приділялася саме відмиванню грошей, отриманих від незаконного обігу наркотичних засобів (Віденська Конвенція ООН 1988 р.), то у подальшому світ визнав той факт, що розвиток злочинності сприяє зростанню злочинних прибутків (основна частина яких інвестується у легальну економіку), отриманих від інших видів злочину. Відповідно Страсбурська конвенція Ради Європи № 141 «Про відмивання, виявлення, вилучення та конфіскацію прибутків від

злочинної діяльності» від 8 листопада 1990 р. відносить до злочинних дій, пов'язаних із відмиванням грошей, отриманих не тільки від наркобізнесу, але й інших видів злочину. (7, С. 110)

Окремі статистичні дані свідчать на користь тієї позиції, що проблема ФЛЗ не лише існує в Україні, а й набуває досить великого значення за обсягом та ступенем небезпечних наслідків для здоров'я та життя пересічного громадянина України. Якщо обсяг внутрішнього фармацевтичного ринку України за 2010 р. склав більше 25 мільярдів гривень, то за підсумками 2015 р. сумарний обсяг українського ринку лікарських засобів вже склав 50.2 млрд. гр. за 1.1 млрд. упаковок, збільшившись на 27 % у грошовому вираженні у порівнянні із попереднім роком. (10, С. 117, 119; 11, С. 24-25)

Питання щодо реального обсягу, який становлять фальсифіковані лікарські засоби від усього ринку лікарських засобів в Україні, найбільш широко аналізувалося як напередодні, так і відразу після внесення змін до кримінального законодавства. Так у пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких Законів України (щодо запобігання фальсифікації лікарських засобів» (реєстр № 83) вказувалася цифра 50%. У спеціальних дослідженнях за відповідною тематикою цей показник коливається від 15 до 30 %. (10, С. 117, 119; 17, С. 81)

З одного боку, загальноновизнаним є той факт, що встановити на сьогодні кількість споживачів ФЛЗ є практично нереальним через високу латентність обігу ФЛЗ та складність виявлення наслідків їх застосування. Проте, з іншого, аналіз сучасних тенденцій та обсягу функціонування фармацевтичного ринку свідчить про значний обсяг споживання лікарських засобів, а відповідно, опосередковано - про суттєве посилення небезпечності факту обігу фальсифікованих лікарських засобів серед населення України. Збільшується попит з боку пересічних громадян, які не завжди мають спеціальні знання та досвід щодо ознак оригінальності та якості ліків, на фармацевтичну продукцію. За окремими даними витрати на медичні препарати займають у витратах середнього українця четверте (п'яте) місце серед усіх витрат, і складають понад 8 % від його доходів (8,1 %). (18) Проблема також вважається наявністю практики підтримки державою вживання без рецептурних ліків: майже 80 % ЛЗ вживається без рецепту лікаря; 60 % українців взагалі вживають ліки без консультацій із лікарем. Досить часто орієнтиром є реклама ЛЗ, яка здійснюється на телебаченні, у ЗМІ тощо. (4, С. 11)

Масштаби реалізації ФЛЗ опосередковано відтворюються у становленні системи збуту фальсифікату, зокрема через мережу аптек та аптечних складів. Проте, що поряд із системою збуту нелегально вироблених ЛЗ, набуває широкого масштабу система збуту Ф ЛЗ, опосередковано свідчить стрімкий процес збільшення їхньої кількості. Інтенсивність цього процесу свідчить на користь того, що фармацевтичний ринок в Україні (як і у всьому світі) є прибутковою сферою економіки. Фармацевтичний бізнес перетворюється на найприбутковіший вид діяльності. За окремими даними рентабельність виготовлення та збуту 1 кг. фармацевтичних підробок може сягати майже 2000 %. (5, С. 14) Комбіновані лікарські препарати, які містять кодеїн («Терпінкод», «Коделак», «Нурофен плюс» тощо), за окремими даними, надають підприємствам виробника до 60-70 % прибутку. (6, С. 1, 14)

Тож цей вид діяльності не може не цікавити та не приваблювати недобросовісних виробників, потенційних злочинців. Актуальність даної проблеми посилюється тим, що сучасний фармацевтичний ринок поповнюється досить інтенсивно новими лікарськими засобами, від реалізації яких виробники та оператори ринку намагаються отримати все більш високі прибутки. Спеціальні дослідження свідчать на користь того, що поточне виробництво ФЛЗ здійснюється переважно на потужних офіційних підприємствах, які займаються оптовою торгівлею ліків, мають можливість реалізувати фальсифікат через мережу аптек, видаючи його за якісний товар. У більшості випадків у процесі виробництва фальсифікованих ліків використовується високотехнічне обладнання, залучаються досвідчені фахівці. А вже будівництво нових заводів потребує значних матеріальних та організаційних вкладень: додаткових значних площ, дорогоцінного обладнання для хімічного синтезу, закупки ліцензій та технологій, дотримання екологічних норм та стандартів.

Вважаємо існує достатньо підстав очікувати і в подальшому зростання обсягів незаконного обігу лікарських засобів, обігу фальсифікованих лікарських засобів, а отже кримінального фармацевтичного ринку. На тлі переважного спрямування діяльності фармацевтичної галузі на отримання прибутку, неконтрольованого обігу, ненормованого вживання та безрецептурної реалізації переважної частини ЛЗ значно збільшується можливість вживання фальсифікованих ЛЗ, настання негативних наслідків для здоров'я людини (навіть смерть). За окремими даними щороку підроблені лікарські засоби забирають близько 200 тисяч життів. (15)

Ступінь чинної і потенційної суспільної небезпеки обігу фальсифікованих лікарських засобів посилює значення загальнодержавних заходів, у тому числі кримінально-правового характеру. Як вже йшлося, у ст. 306 КК чітко визначається предмет предикатного злочину (наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги, прекурсори, отруйні чи сильнодіючі речовини, отруйні чи сильнодіючі лікарські засоби). Отже у разі відмивання доходів, отриманих від реалізації ФЛЗ, діяння за чинним законодавством має кваліфікуватися за ст. 209, де не виокремлюється вид суспільно небезпечної поведінки і предмет предикатного злочину. А це не відповідатиме ступеню суспільної небезпеки вчиненого діяння, яке за обсягом шкідливих наслідків має тягнути більш суворе покарання. А вже сам факт виробництва фальсифікованих лікарських засобів тягне покарання до восьми років позбавлення волі з конфіскацією майна, що є значно суворішим ніж покарання передбачене ч. 1 ст. 209 КК.

Підсумовуючи зазначене, слід виокремити наступні положення. На тлі досить інтенсивного реформування кримінального законодавства, виникнення досить значної кількості нових кримінально-правових норм, які утворюють досить розгалужену систему правових норм, об'єктивно посилюється значення суто теоретичних проблем співвідношення суміжних, загальних та спеціальних складів злочину. Визначення під час кваліфікації саме тієї норми, яка в більшій мірі відтворює зміст та сутність діяння, а отже містить адекватну санкцію, має завдячувати чіткості та узгодженості змісту та сутності положень, що містяться у відповідних нормах. А вже ефективність цього процесу залежить від рівня досконалості певної системи кримінально-правових норм, що регулюють відповідну сферу суспільних відносин, від усунення прогалин у чинному кримінальному законодавстві.

Проведений аналіз співвідношення ознак об'єкту (предмету), об'єктивної сторони загального та спеціального складів злочину, передбачених ст. ст. 209 та 306 КК, які, до того ж, є суміжними, - надає підстави зауважити про необхідність їхнього подальшого удосконалення за двома напрямками.

Перший стосується предмету предикатного злочину. Наведені соціально-економічні та правові чинники свідчать на користь доцільності встановлення кримінальної відповідальності за легалізацію (відмивання) злочинних доходів, отриманих від обігу фальсифікованих лікарських засобів.

Другий напрям удосконалення розглядуваних норм стосується об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 209 та 306 КК. Бажаємо щоб у диспозиціях кримінально-правових норм, які співвідносяться між собою як загальна та спеціальна норми, по можливості відтворювалася тотожність у визначенні змісту та структурних складових тієї ознаки, яка робить ці норми суміжними (однаковими за певними ознаками). Доцільність виокремлення у спеціальній нормі усіх визначених у загальній нормі суспільно небезпечних дій обумовлюється різним ступенем небезпеки вчиненого, що може бути пов'язано із особливостями предмету злочину, потерпілого від злочину тощо.

Враховуючи той факт, що будь-які дії по відношенню до коштів та іншого майна, здобутого від незаконного обігу наркотичних засобів психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин, отруйних та сильнодіючих лікарських засобів становлять більш суттєву небезпеку, більш небезпечною відповідно є і поведінка особи, спрямована на їх приховування та маскування, володіння та використання тощо. Отже доцільним є визначити такі дії у якості елементів об'єктивної сторони основного складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 306 КК. Або ж (як варіант) виокремити окрему частину даної норми з визначенням відповідної суспільно небезпечної поведінки з менш суворою санкцією. Проте більш суворою, ніж передбачена у ч. 1 ст. 209 КК.

Література

1. Аркуша Л.І. Основні напрямки протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих в результаті незаконного обігу наркотичних речовин // *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Боротьба з наркобізнесом: проблеми та шляхи їх вирішення» (Одеса, 17-18 жовтня 2002 р.)*. - Одеса: НДРВВВ ОЮІ НУВС, 2002. - 246 с. - С. 152-153.
2. Бергер І., Коваленко В.Л. Боротьба з відмиванням грошей в Україні - глобальна перспектива // *Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування та вивчення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Питання застосування нового Кримінального кодексу України» (25-26 жовтня 2001 р., м. Харків)*. - Київ-Харків, ЮРінком Інтер, 2002. - С. 145-146.
3. Бенюх Н. Державний контроль якості лікарських засобів - важливий напрям гармонізації фармацевтичного ринку України // *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України / За заг. Ред. В.І. Лугового, В.М. Князева*. - К.: Вид-во НАДУ, 2006. - Вип. 1. - 400 с.
4. Бутусов Ю. Фармакологія: кримінальний бізнес № 1. // *Зеркало невели. - № 18 от 21.05.2011.*
5. Близнюк І.Л. Основні різноманітні кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються у сфері виготов-

лення та обігу лікарських засобів та виробів медичного призначення // Протидія злочинності в Україні: кримінально-правові та кримінологічні аспекти: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Миколаїв, 26 травня 2016 р.). - Миколаїв, ЛДУВС ім. Е.О.Дідоренка, 2016. - С. 13-16.

6.Гордиенко С. «Крокодил» в Украине: аптечная наркомания набирает обороты // Зеркало недели. - № 36 (133) от 05.10.2013.

7.Головіна В.П. Формування методики розслідування легалізації грошей, здобутих злочинним шляхом // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Боротьба з наркобізнесом: проблеми та шляхи їх вирішення» (Одеса, 17-18 жовтня 2002 р.). - Одеса: НДРБВВ ОЮІ НУВС, 2002. - 246 с.

8.Данілюк О.В., Шаповалов В.В., Шаповалова В.О.Аналіз загальних тенденцій легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом внаслідок обігу фальсифікованої продукції // Досягнення та перспективи розвитку фармацевтичної галузі України: Матеріали VI Нац. з'їзду фармацевтів України (Харків, 28-30 вересня 2005 р.). - Х., 2005. - С. 854.

9.Кримінальний кодекс України: станом на 16 січня 2017 року. - Х.: Право, 2017. - 268 с.

10.Коваленко І.А. Фальсифікація лікарських засобів: постановка проблеми // Митна справа. - № 5 (89), 2013. - С. 115-120.

11.Коваленко І.А. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію та обіг фальсифікованих лікарських засобів: Дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.08 / І. А.Коваленко. - Одеса: НУАЮА, 2017. - 257 с.

12.Коваленко І.А. Кримінальна відповідальність за фальсифікацію та обіг фальсифікованих лікарських засобів: Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.08 / І. А.Коваленко. - Одеса: НУАЮА, 2017. - 20 с.

13.Користін О.Є. Відмивання коштів: теоретико-правові засади протидії та запобігання в Україні. Монографія. Київ.нац.ун-т внутр.. справ. - К., 2007. - 448 с.

14.Меркулова В.О. Отруйні, сильнодіючі речовини, отруйні, сильнодіючі та фальсифіковані лікарські засоби як предмет суміжних складів злочину: окремі аспекти подальшого удосконалення чинного кримінального законодавства // Південноукраїнський правничий часопис. - № 1. - С. 11-13.

15.Основи правового регулювання контролю якості лікарських засобів [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukr.coolreferat.com.ua/nuda/nadigniste-sumisniste-bezpeka-vidpovidniste-kontrolu/main.html>.

16.Перепелица А.И. Уголовно-правовые вопросы борьбы с отмыванием денежных средств или иного имущества, добытых преступным путем // Новый Кримінальний кодекс України: питання застосування та вивчення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Питання застосування нового Кримінального кодексу України» (25-26 жовтня 2001 р., м. Харків). - Київ-Харків, ЮРінком Інтер, 2002. - С. 145-147.

17.Притула А. Фальсифіковані лікарські засоби як предмет контрабанди // Вісник прокуратури. - № 4-5 (130-131), квітень-травень 2012. - С. 81-86.

18.Специализированное медицинское интернет-издание для врачей, провизоров, фармацевтов, студентов медицинских и фармацевтических вузов «Аптека. online. ua» // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.apteka.ua>.

Меркулова В.О.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального
права та кримінології ОДУВС
Надійшла до редакції: 10.01.2017